

Penkios sunykusios Lietuvos bažnyčios

Prieš kurį laiką publikuotas mano parengtas straipsnis apie didingiausias Lietuvos bažnyčias (<http://pilietis.delfi.lt/voxpopuli/penkios-didingiausias-lietuvos-baznycios.d?id=60992331>) sulaukė nemažo susidomėjimo, komentarų, patarimų ir kritikos. Už visa tai esu dėkingas skaitytojams, todėl jų vertinimui pateikiu dar vieną Lietuvos bažnyčių tematikos apžvalgėlę.

Sakoma, kad gyvenime geriausia būti realistu, tai yra, matyti tiek optimisto matomus plusus, tiek pesimisto įžvelgiamus minusus. Būtent todėl, šalia ankstesniame straipsnyje akcentuotos didybės, šiame aprašysiu ir liūdną kelių Lietuvos bažnyčių likimą – šiek tiek plačiau apžvelgsiu penkias bažnyčias, kurių didybė nebesulaukė mūsų dienų.

Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad bendruomenėse bažnyčios beveik visada buvo prioritetas statinys. Taigi, joms sudegus, sugriuvus, ar kaip nors kitaip nukentėjus, bendruomenių nariai dėdavo daug pastangų jas kuo greičiau atkurti. Čia galima paminėti ir šių dienų pavyzdį su sudegusia ir jau atstatyta Labanoro bažnyčia (<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/is-pelenu-labanoro-baznycia-pakele-meile-ir-viltis.d?id=49474770>). Taigi, surasti daug metų tėkmėje sunykusių bažnyčių nėra taip paprasta, tačiau kelios tokios yra ir Lietuvos žemėje.

Dar 2008-aisiais važiuodamas pagrindine Garliavos gatve atkreipiau dėmesį į keistą statinį, kurį iš visų pusių supo statybiniai pastoliai. Šis pastatas iš pirmo žvilgsnio pasirodė panašus į kažkokią bažnyčią, tačiau patikėti, kad maldos namai gali būti taip apleisti, buvo sunku.

Apleista bažnyčia Garliavoje. Autoriaus nuotrauka.

Pasirodo, tai – buvusi evangelikų liuteronų bažnyčia, turinti gana liūdną ir permainingą istoriją. Pastatyta ji apie 1870 m., beveik sugriauta Pirmojo pasaulinio karo metais ir atkurta (pagal naują projektą) tarpukariu. Būtent tarpukariu ir buvo šios bažnyčios „aukso amžius“ – ji buvo prižiūrima, čia nuolat vykdavo pamaldos.

Sovietmečiu ją ištiko daugelio kitų bažnyčių likimas – šioji buvo paversta kailių apdirbimo dirbtuvėmis ir dar bala žino kuo. Atkūrus nepriklausomybę, apgailėtinos būklės gražinta liuteronų bendruomenei, vėliau kažkoku būdu pateko į privačias rankas.

O štai, 2008-aisiais Lietuvos žiniasklaidoje nuvilnijo didelio atgarsio sulaukusi žinia, kad ši bažnyčia gali tapti picerija ar naktiniu klubu (<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/apeista-baznycia-gali-virsti-picerija-ir-naktiniu-klubu.d?id=16371108>). Deja, per penkerius metus ji tapo tik šiek tiek didesne griuvena, kurią, beje, gali įsigyti kiekvienas to norintis ir turintis atitinkamą kiekį pinigų...

Persikelkime į kitą Lietuvos kampelį, į Pagėgių savivaldybę. Praėjusių metų vasaros pradžioje, ieškodamas kelio iš Rukų į Panemunę, įvažiavau į ilgą akmenimis grįstą gatvę ir toluoje pastebėjau keistokai atrodantį statinį, iš pirmo žvilgsnio primenantį bažnyčią. Šis akmenų kelias, kertantis nemažą akmenimis grįstą aikštę ir pasibaigiantis ties apleista bažnyčia, sukėlė šiurpų beišnykstančio kaimo įspūdį. Tai – Plaškiai. Ilgą istoriją turintis ir kažkada klestėjęs vokiškas kaimas (1905 m. duomenimis jame buvo 457 gyventojai, iš jų tik apie 150 lietuvių) šiandien pasitinka tik keliomis išlikusiomis sodybomis ir apleistais statiniais.

Apleista bažnyčia Plaškiuose. Autoriaus nuotrauka.

Plaškių evangelikų liuteronų bažnyčia baigta statyti 1900-aisiais. Statybos truko tik trejus metus, tačiau kainavo tuo metu įspūdingo dydžio sumą – apie 72000 markių. Bažnyčios bokštas pasiekė 50 metrų aukštį, tokiu būdu paversdamas šią bažnyčią valsčiaus centro pasididžiavimu.

Plaškiai klestėjo ir tarpukariu. Teigiama, kad tuomet ten buvo net kelios parduotuvės, paštas, pradinė mokykla vokiečių kalba. Tačiau būtent tai, kad didelę dalį kaimo gyventojų sudarė vokiečiai, lėmė kaimo ištuštėjimą po Antrojo pasaulinio karo. Ir nors pastatai praktiškai per šį karą nenukentėjo, sovietmečiu jie buvo apleisti ir niokojami. Bažnyčioje buvo įrengtas pieno priėmimo punktas, vėliau – sandėlis. Teigiama, kad atkūrus nepriklausomybę šiame kaime buvo belikę tik trečdalis tarpukaryje čia stovėjusių pastatų... Nuo savęs galiu pridurti, kad šiuo metu kaime belikę vos 100 gyventojų, vadinas, per šimtmetį jų čia sumažėjo daugiau nei 4 kartus.

Kitas objektas – Suvalkijoje. Kažkur Vilkaviškio rajone yra nemažas ir beveik 500 metų jau skaičiuojantis Bartninkų miestelis. Pirmą kartą paminėtas bene XVI amžiuje, 1744 m. jau laikomas miesteliu, kuriame šiek tiek vėliau buvo įkurtos didelės, tačiau vėliau sunykusios gelumbės audimo ir geležies liejimo įmonės. 1790-aisiais čia pastatyta mūrinė bažnyčia (tuo metu čia jau veikė ir papiljinė mokykla), prie kurios po nepilno šimtmečio pristatyti bokštai bei prieangis.

Gana lengvai pergyvenęs Pirmąjį pasaulinį karą, užtelėjęs tarpukariu, miestelis pateko tiesiai į Antrojo pasaulinio karo sūkurį, kurio metu buvo smarkiai apgriautas, 1944-aisiais susprogdinta ir bažnyčia. Negavus leidimo jai atstatyti, šalia buvo įrengta kukli medinė bažnytėlė, kurioje pamaldos vyksta iki šiol. O netoliese stūksantys didžiosios bažnyčios griuvėsiai vis dar primena praėjusio karo negandas...

Kita vertus, Bartninkų bažnyčios griuvėsiai šiandien tapo neatskiriama miestelio kultūrinio gyvenimo dalimi. Gražioje erdvėje šalia šios bažnyčios nuolat vyksta įvairūs koncertai ir kiti paslaptingo auro įgaunantys renginiai.

Dar vienas vertas dėmesio objektas – Rudaminoje, gyvenvietėje prie pietrytinio Vilniaus pakraščio. Strategiškai puiki gyvenvietės padėtis lėmė didelį jos gyventojų skaičiaus augimą tiek sovietmečiu, tiek dabartinais laikais. Šiuo metu tai – labai didelė gyvenvietė, turinti daugiau nei 4000 gyventojų.

Rudaminos cerkvės griuvėsiai. Autoriaus nuotrauka.

Šalia kelio į Turgelius keliautojų dėmesį patraukia masyvus akmeninis mūras, savo forma šiek tiek primenantis maldos namus. Tai – Rudaminos cerkvės griuvėsiai.

Šių maldos namų likimą iš dalies lėmė caro vykdyta politika. Po 1831 m. sukilimo į apylinkes buvo atkeltos kelios stačiatikių šeimos, o po 1863 m. sukilimo 600 čia gyvenusių katalikų „paversti“ stačiatikiams ir vietinė katalikų bažnyčia tapo cerkve. Apie 1875 m. šis pastatas išardytas ir jo vietoje pastatyta nauja, mūrinė cerkvė. Šioji, smarkiai apgriauta per Antrąjį pasaulinį karą, po jo atstatyta nebebuvo.

Paskutinis objektas jūsų akimis – Deltuvos evangelikų reformatų bažnyčios liekanos, esančios viename iš seniausių miestelių Lietuvoje. Deltuvos pilies vardas minimas jau 1219 m, o XVI a. čia jau egzistavo ir miestelis.

Deltuvos evangelikų reformatų bažnyčios pastatymo data nėra tiksliai žinoma, tačiau manoma, kad tai įvyko apie 1630 m. Laikoma, jog tai buvo viena pirmųjų reformatų bažnyčių Lietuvoje. Ne kartą restauruota (minimos restauracijos 1704, 1708, 1724, 1752, 1827, 1838, 1842, 1848 metais), ši bažnyčia iki pat Pirmojo pasaulinio karo buvo apylinkių reformatų bendruomenės centru, joje nuolat vykdavo pamaldos.

Pirmojo pasaulinio karo metais buvo išplėšta, aukso ieškotojai išniekino ir bažnyčios rūsyje buvusios palaidotųjų palaikus... Tarpukaryje šioje bažnyčioje pamaldų praktiškai nebebūdavo, tik retkarčiais joje apsilankydavo nedidelės maldininkų grupės.

O lemiamas šios bažnyčios likimo momentas buvo Antrojo pasaulinio karo pabaiga. Bažnyčioje kurį laiką gyvenę vokiečių kareiviai baigiantis karui susprogdino bažnyčios bokštą. Sprogimo metu smarkiai nukentėjo ir visas pastatas, todėl nuo tada prasidėjo spartus jo irimas.

Sovietmečiu šalia bažnyčios būdavo laidojami žuvę partizanai, o pastato liekanos paverstos šiukšlynu. Tik atkūrus nepriklausomybę prasidėjo šioks toks bruzdėjimas siekiant išsaugoti bažnyčios liekanas. Šiuo metu seniūnijos darbuotojų dėka sutvarkyta bažnyčios aplinka palieka malonų įspūdį gražiai prižiūrimo miestelio kontekste ir kviečia sugrįžti dar kartą.

Deltuvos reformatų bažnyčios griuvėsiai. Autoriaus nuotrauka.

Pabaigai – dar kelios vertos paminėjimo sunykusios ar nykstančios Lietuvos šventovės, kurių plačiau neaprašinėsiu. Jei tokių objektų žinote daugiau, pasidalinkite komentaruose.

Kalnujų (Raseinių raj.) senosios bažnyčios liekanos (sugriauta 1944 m.);

Lankeliškių (Vilkaviškio raj.) senosios bažnyčios liekanos (susprogdinta 1944 m.);

Griežės (Mažeikių raj.) evangelikų reformatų bažnyčios liekanos (sunnyko XVIII-XIX a. išnykus miesteliui);

Pakėvio (Kelmės raj.) bažnyčios liekanos (sunaikinta per pasaulinius karus);

Kauno Šv. Sergijaus Radonežiečio cerkvės liekanos Fredoje (apleista nuo 1948 m.);

Digrių koplyčios liekanos (Kauno raj.);

Aukštakalnių Šv. Apvaizdos cerkvė (Ignalinos raj.) (apleista išnykus vietinei sentikių bendruomenei);

Jurgeliškės sentikių cerkvė (Švenčionių raj.) (apleista sunykus sentikių bendruomenei);

Nevėžininkų koplyčios liekanos (Panevėžio raj.) (sudegusi).

Parengė Aurimas Rapečka, VU Matematikos ir informatikos instituto doktorantas, Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui iniciatyvinės grupės narys.

Rengimui naudota Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui (<http://lietuvai.lt>) informacija ir nuotraukos iš asmeninio archyvo.